

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

КАФЕДРА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О. Б. Жильцов

09 2014 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ

Галузь знань – 0202 «Мистецтво»

Напрямок підготовки – 6.020204 «Музичне мистецтво»

Освітньо-кваліфікаційний рівень – «бакалавр»

Інститут мистецтв

2014 – 2015 навчальний рік

Розподіл годин звірено з робочим навчальним планом. Структура типова.
Заступник директора з науково-методичної
та навчальної роботи

А.О. Таранник

Робоча програма навчальної дисципліни «Додатковий музичний інструмент» для студентів галузі знань 0202 «Мистецтво», напряму підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво», освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Розробник:

Економова Ольга Серафимівна, старший викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв

Протокол від «01» вересня 2014 року № 1

Завідувач кафедри інструментально-виконавської майстерності

(підпис)

Т.М. Пляченко

ЗМІСТ

I. Пояснювальна записка	4
II. Опис предмета навчальної дисципліни	7
III. Тематичний план навчальної дисципліни	8
<i>Тематичний план навчальної дисципліни I курс</i>	8
<i>Тематичний план навчальної дисципліни II курс</i>	8
<i>Тематичний план навчальної дисципліни III курс</i>	9
IV. Програма навчального курсу	10
V. Навчально-методична карта дисципліни	14
<i>Навчально-методична карта дисципліни I курс</i>	14
<i>Навчально-методична карта дисципліни II курс</i>	15
<i>Навчально-методична карта дисципліни III курс</i>	16
VI. Завдання для самостійної роботи студента	17
<i>Завдання для самостійної роботи студента I курс</i>	17
<i>Завдання для самостійної роботи студента II курс</i>	18
<i>Завдання для самостійної роботи студента III курс</i>	19
VII. Система поточного й підсумкового контролю	20
VIII. Методи навчання	22
IX. Методичне забезпечення курсу	22
X. Вимоги до екзаменів	23
XI. Орієнтовний репертуар	23
XII. Рекомендована література	28
Основна література	28
Додаткова література	30

I. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Демократизація українського суспільства та світова інформаційна революція досить гостро поставили проблему підготовки висококваліфікованих педагогічних кадрів. Протягом останніх десятиліть посилюлися вимоги до фахівців мистецтв, у тому числі й до вчителів музики, спрямовані не тільки на збереження, а й на передачу досвіду музичної творчості підростаючим поколінням. Вона традиційно є важливим компонентом мистецького навчання й естетичного виховання, оскільки віддзеркалює багатовіковий життєвий досвід, мудрість та красу. Конкретизація курсу додаткового музичного інструменту (фортепіано) дозволяє підготувати студентів, які не опановують гру на фортепіано як основному музичному інструменті, до майбутньої професійної діяльності. Запропонований курс визначається єдністю та взаємозв'язком трьох головних аспектів:

По-перше, курс «Додатковий музичний інструмент» має універсальне значення. Це обумовлено особливостями інструменту – на ньому можна відтворити майже усі твори, написані у різних жанрах як для вокальних, так і для інструментальних складів (будь-якого сольного інструменту чи вокаліста, навіть для оркестру чи хорового колективу).

По-друге, курс «додатковий інструмент» у підготовці педагога-музиканта має профілююче значення, бо володіння фортепіано може бути розглянуто як складова частина будь-якої музичної діяльності. Якщо вчитель музики не може проілюструвати на фортепіано свою розповідь про будь-який твір, якщо керівник хору чи вокального ансамблю не може зіграти хорову партитуру на фортепіано, якщо музичний працівник не може дати заняття, використовуючи фортепіано – навряд чи можна вважати його кваліфікованим професіоналом.

Нарешті, по-третє, курс «Додатковий музичний інструмент» має також формуюче значення, тому що він сприяє розвитку музичних інтересів, художнього смаку та загальної культури музиканта-педагога.

Завдання інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики полягають у:

- 1) розумінні значення і функцій (соціальної, аксіологічної, педагогічної) інструментального виконавства;
- 2) удосконаленні технічно-виконавських навичок студентів;
- 3) формуванні й розвитку їхніх інтерпретаторських умінь;
- 4) розвитку музичних здібностей студентів ;
- 5) формування сценічної культури та артистизму;
- 6) виховання естетичних смаків та ціннісних орієнтацій слухачів.

У результаті вивчення курсу «Додатковий музичний інструмент» студент має опанувати такі фахові **компетенції**:

- сольне інструментальне виконавство (оволодіння технікою гри: фразування, агогіка, форма, метро-ритм, звуковедення, динаміка, інтонація);
- виконавська інтерпретація (авторський задум, художній образ твору, відповідність стилю і жанру, виражальні засоби);
- виконавсько-концертна діяльність (творчий імідж, сценічна культура, виконавська манера).

Мета навчального курсу «Додатковий музичний інструмент» полягає у вихованні навичок творчого музикування.

Завдання навчального курсу «Додатковий музичний інструмент»:

- виробляти у студентів навички гри на фортепіано в обсязі, який дасть можливість майбутньому вчителю музики розбиратися у дво-, триголосої хорівій партитурі, зіграти нескладний акомпанемент, виконувати на уроці нескладні п'єси за шкільною програмою слухання музики, а також гармонізувати мелодію;
- пробуджувати емоційний відгук на музичні образи, вчити студентів адекватно сприймати музику, поглиблювати інтерес до неї;
- вдосконалювати навички читання з аркуша фортепіанних творів, виробляти вміння акомпанувати пісні, нескладні романси, хори тощо.

Представлена робоча навчальна програма курсу «Додатковий інструмент» є нормативним документом Київського університету імені Бориса Грінченка, який розроблено на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до: навчального плану для галузі знань 0202 – «Мистецтво». Вона визначає: обсяги знань, які повинен опанувати бакалавр згідно з вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики та алгоритму вивчення матеріалу.

У процесі навчання необхідно ознайомити студента з творами різних музичних жанрів великих та малих форм. Викладач має формувати у студентів різноманітні засоби звуковидобування на основі активного слухового контролю; вирішувати питання артикуляції, інтонування, педалізації; працювати над накопиченням технічних прийомів.

З метою формування професійних навичок на початку навчання рекомендується використовувати прості етюди, п'єси із загальновідомих збірників та хрестоматій для початківців. Для студентів старших курсів бажано використовувати, крім творів з репертуару спеціального фортепіано 1-5 класів ДМШ, також музичні твори, які входять до діючих навчальних програм дошкільного та шкільного музичного виховання.

Упродовж першого навчального року студент повинен опанувати:

- інструктивно-технічним матеріалом (гами, арпеджіо, акорди до двох знаків);
- 15-20 легких музичних творів (народні пісні, п'єси танцювального характеру, п'єси з елементами поліфонії, етюд, ансамблі тощо).

Упродовж другого навчального року студент повинен опанувати:

- інструктивно-технічним матеріалом (гами, арпеджіо, акорди до трьох знаків);
- 2 поліфонічних твори;
- 2 твори великої форми;
- 4 різнохарактерних твори;
- 4 етюд.

Третій навчальний рік спрямовується на творче музикування з використанням сформованих навичок при вивченні елементарної теорії музики та основ функціональної гармонії (гра по слуху, транспонування, імпровізація тощо). На кінцеву форму звітності виноситься:

- поліфонічний твір;
- твір великої форми;
- пісню зі шкільного репертуару під власний супровід;
- гармонізація мелодії з використанням сформованих навичок при вивченні елементарної теорії музики та основ функціональної гармонії.

На вивчення дисципліни «Додатковий музичний інструмент. Фортепіано» відводиться I курс – 72 годин; II курс – 108 годин; III курс – 90 годин.

II. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ»

Курс	Напрямок підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
<p>Кількість кредитів, відповідних ECTS – 7,5 :</p> <p><i>I</i> курс – 2 <i>II</i> курс – 3 <i>III</i> курс – 2,5</p> <p>Змістовий модуль: 6</p> <p>Загальна кількість годин – 270 (288):</p> <p><i>I</i> курс – 72 <i>II</i> курс – 108 <i>III</i> курс – 90</p> <p>Кількість годин на тиждень: 1</p>	<p>Шифр та назва галузі знань: 0202 – «Мистецтво».</p> <p>Шифр та назва напрямку підготовки: 6.020204 - «Музичне мистецтво».</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: «Бакалавр».</p>	<p>Нормативна</p> <p>Роки підготовки: 1,2,3</p> <p>Семестри: 1 – 6</p> <p>Аудиторні заняття: <i>I</i> курс – 36 год. <i>II</i> курс – 32 год. <i>III</i> курс – 28 год.</p> <p>Практичні заняття: <i>I</i> курс – 36 год. <i>II</i> курс – 32 год. <i>III</i> курс – 28 год.</p> <p>Самостійна робота: <i>I</i> курс – 32 год. <i>II</i> курс – 36 год. <i>III</i> курс – 22 год.</p> <p>Семестровий контроль <i>II</i> курс – 36 год. <i>III</i> курс – 36 год.</p> <p>Модульний контроль <i>I</i> курс – 4 год. <i>II</i> курс – 4 год. <i>III</i> курс – 4 год.</p> <p>Форми підсумкового контролю: ПМК – V сем. Екзамен: <i>II</i> курс <i>III</i> сем.; <i>III</i> курс VI сем.</p>

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ»

I курс

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні заняття	Індивідуальна робота	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль 1								
Основні компоненти початкової інструментальної підготовки								
1.1	Формування піаністичних навичок на базі про- грамового матеріалу	19	10		10		8	1
1.2	Здобуття необхідних технічних навичок гри на музичному інструменті	17	9		9		7	1
Разом		36	19		19		15	2
Змістовий модуль 2								
Формування елементарних навичок гри на додатковому інструменті								
2.1	Виховання усвідомленого відношення до нот- ного тексту та визначення доцільної аплікату- ри	20	10		10		9	1
2.2	Інтонування та прийоми звуковидобування	16	7		7		8	1
Разом		36	17		17		17	2
Разом за 1 курс		72	36		36		32	4

II курс

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні заняття	Семестровий контроль	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль 3								
Музична мова як основа виконавської діяльності інструменталіста								
3.1	Етапи роботи над музичним твором	19	9		9		8	2
3.2	Засоби виразності музичної мови	53	8		8	36	8	1
Разом		72	17		17	36	16	3
Змістовий модуль 4								
Музичне мислення музиканта-інструменталіста								
4.1.	Принципи оволодіння інструктивно-технічним матеріалом	18	7,5		7,5		10	0,5
4.2.	Аналіз побудови мелодико-ритмічних ліній музичної тканини	18	7,5		7,5		10	0,5
Разом		36	15		15		20	1
Разом за II курс		108	32		32	36	36	4

III курс

№ з/п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин						
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Практичні заняття	Семестровий контроль	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль 5								
Основні компоненти практичної та технічної підготовки								
5.1	Формування навичок підбору на слух, акомпанування, транспонування вокальних та інструментальних творів	9,5	7		7		2	0,5
5.2	Виконавський аналіз та специфіка інтерпретації творів різних жанрів	8,5	7		7		1	0,5
	Разом	18	14		14		3	1
Змістовий модуль 6								
Педагогічно-виконавське спрямування програмового матеріалу								
6.1	Формування творчого підходу до виконуваних творів	18	7		7		9	2
6.2	Художньо-звуковий задум композитора та шляхи його реалізації	54	7		7	36	10	1
	Разом	72	14		14	36	19	3
	Разом за III курс	90	28		28	36	22	4

III. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ

Змістовий модуль 1

Основні компоненти початкової інструментальної підготовки

Тема 1.1. Формування піаністичних навичок на базі програмового матеріалу

Уміння розібрати та осмислити твір, працюючи над нотним текстом і його відтворення на фортепіано. Визначення структури та аналізу технічних і артикуляційних труднощів.

Література: 1, 3, 4, 14, 37, 38.

Додаткова література: 41, 43.

Тема 1.2. Здобуття необхідних технічних навичок гри на музичному інструменті

Складники виконавського апарату музиканта-інструменталіста. Оволодіння різними технічними навичками гри на фортепіано, опанування технічною досконалістю музичних програм шляхом роботи над етюдами та гаммами. Аналіз апікатури та закономірність апікатурних форм: позиційні послідовності, переноси рук, розташування пальців на білих і чорних клавішах тощо. Координація виконавських рухів музиканта-інструменталіста.

Література: 2, 3, 6, 14, 37.

Додаткова література: 40, 42.

Змістовий модуль 2

Формування елементарних навичок гри на додатковому інструменті

Тема 2.1. Виховання усвідомленого відношення до нотного тексту та визначення доцільної апікатури

Ознайомлення з фактурними та образно-емоційними особливостями різних музичних стилів. Ознайомлення з критеріями аналізу і самоаналізу виконуваної музики. Специфіка підбору апікатури. Відповідність апікатури відображенню художньо-інтерпретаційної моделі композитора. Усвідомлений підхід до розв'язання проблеми підбору доцільної апікатури.

Література: 1, 3, 7, 19, 37, 38.

Додаткова література: 42, 43.

Тема 2.2. Інтонування та прийоми звуковидобування

Оволодіння вміннями якісного звуковидобування. Формування навичок володіння кантиленною гнучкістю та природністю інтонації. Основні завдан-

ня роботи над мелодією та її інтонаційною виразністю. Знання особливостей звуковидобування у творах різних жанрів, стилів. Динамічна палітра звучання та її зв'язок зі змістом твору. Тембральне забарвлення інструментального звучання.

Література: 1, 3, 7, 19, 37, 38.

Додаткова література: 40, 42.

Змістовий модуль 3

Музична мова як основа виконавської діяльності інструменталіста

Тема 3.1. Етапи роботи над музичним твором

Цілісні та поетапні типи роботи над музичними творами. Змішані типи роботи. Вивчення більш глибоких за змістом та більш складних за формою і фактурою творів. Інтонаційна виразність. Єдність мелодії та супроводу. Різні типи мелодії. Фразування. Контраст звуковий, артикуляційний, динамічний, тембральний.

Література: 4, 8, 9, 26, 35, 37.

Додаткова література: 41, 42.

Тема 3.2. Засоби виразності музичної мови

Мелодія мистецтва «співу» на роялі. Відчуття і визначення єдиної ритмічної пульсації. Типові помилки відтворення ритму. Оволодіння вміннями якісного звуковидобування, штриха, динаміки, фразування. Виконання музичних творів, різних за стилем, змістом, характером.

Література: 6, 8, 9, 27, 39.

Додаткова література: 40, 43.

Змістовий модуль 4

Музичне мислення музиканта-інструменталіста

Тема 4.1. Принципи оволодіння інструктивно-технічним матеріалом

Індивідуальний підбір інструктивно-технічного матеріалу. Особливості фразування. Пошук ефективних шляхів подолання технічних складнощів. Розвиток різних видів техніки. Здобуття необхідних навичок педалізації, яка залежить від стилю і характеру творів. Формування володіння різними ритмічними формами. Піаністична пластика.

Література: 7, 8, 9, 27, 38.

Додаткова література: 41, 42.

Тема 4.2. Аналіз побудови мелодико-ритмічних ліній музичної тканини

Складники музичної тканини (мотив, фраза, речення тощо). Гармонічний аналіз мелодико-ритмічних ліній музичної тканини в інтонаційному розвитку. Формування навичок володіння кантиленною гнучкістю та природністю інтонації. Гармонізація мелодії з використанням елементів імпровізації. Ритмічні формули. Кульмінації: динамічні та смислові.

Література: 4, 8, 11, 26, 37.

Додаткова література: 40, 43.

Змістовий модуль 5

Основні компоненти практичної та технічної підготовки

Тема 5.1. Формування навичок підбору на слух, акомпанування, транспонування вокальних та інструментальних творів

Провідна роль слухової сфери. Методи навчання гри по слуху. Письмове зорове та слухове транспонування. Транспонування зі збереженням аплікатури основної тональності. Кадансові обернення в різних мелодійних та ритмічних варіантах. Навички ритмової та мелодійної імпровізації. Створення власної виконавської концепції та шляхи формування виконавського задуму. Єдність смислових та динамічних кульмінацій. Відповідність акомпанементу (інтонації, фактури, артикуляції) змістовому наповненню вокального твору.

Література: 3, 9, 18, 29, 39.

Додаткова література: 40, 43.

Тема 5.2. Виконавський аналіз та специфіка інтерпретації творів різних жанрів

Поліфонія: побудова структури тем, відповіді та протиставлення у поліфонічних творах. Інтермеції та їхні різновиди. Розвиток поліфонічного слуху: вміння почути самотійність і виразність кожного голосу. Розробка репризи поліфонічних творів та їхні різновиди. Інтонування поліфонічних творів. Твори великої форми: структурний аналіз творів. Специфіка інтерпретації творів. Побудова музичної форми. Різноманіття прийомів звуковидобування, драматургія контрастних образів.

Література: 1, 4, 14, 21, 35.

Додаткова література: 41, 43.

Змістовий модуль 6

Педагогічно-виконавське спрямування програмового матеріалу

6.1. Формування творчого підходу до виконуваних творів

Аналіз стильових особливостей виконання всієї програми. Відчуття динамічної, ритмічної та художньої цілісності творів. Характеристика рис кожного музичного твору. Визначення інтонаційної, динамічної, ритмічної функцій. Закріплення навичок кантиленного звуковидобування. Формування виконавських навичок у п'єсах дитячого репертуару (слухання 1-4 класи). Художньо-виразне виконання творів слухання у відповідності до стилю.

Література основна: 7, 13, 15, 24.

Література додаткова: 39, 41, 43.

6.2. Художньо-звуковий задум композитора та шляхи його реалізації

Інтерпретаційна модель художнього твору. Емоційно-образний зміст музичного твору. Драматургія та архітектоніка музичних творів. Засоби реалізації інтерпретаційної моделі музичного твору. Формування виконавських навичок.

Література основна: 2, 13, 15, 23.

Література додаткова: 32, 34, 37, 43.

IV. НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ»

I семестр

II семестр

I курс. Разом – 72год. Практичні заняття – 36 год. Самостійна робота – 32 год. Модульний контроль – 4 год.

Аудиторні заняття – 36год.

Модулі	Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
Назва модуля	Основні компоненти початкової інструментальної підготовки		Формування елементарних навичок гри на додатковому інструменті	
К-сть балів за модуль	234,5		213,5	
Заняття	10	9	10	7
Теми занять та кількість балів	Формування піаністичних навичок на базі програмового матеріалу	Здобуття необхідних технічних навичок гри на музичному інструменті	Виховання усвідомленого відношення до нотного тексту та визначення доцільної аплікатури	Інтонування та прийоми звуковидобування
Відвідування	5 б	4,5 б	5 б	3,5 б
Робота під час занять	100	90	100	70
Самостійна робота	5	5	5	5
Види поточного контролю	25		25	
Підсумковий контроль			—	
Рейтинговий бал	Всього – 448 балів			
Коефіцієнт				

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ»

III семестр

IV семестр

II курс. Разом – 108год. Практичні заняття – 32 год. Самостійна робота – 36 год. Модульний контроль – 4 год.

Семестровий контроль – 36 год. Аудиторні заняття – 32год.

Модулі	Змістовий модуль 3		Змістовий модуль 4	
Назва модуля	Музична мова як основа виконавської діяльності інструменталіста		Музичне мислення музиканта-інструменталіста	
К-сть балів за модуль	213,5		183, 5	
Заняття	9	8	7,5	7,5
Теми занять та кількість балів	Етапи роботи над музичним твором	Засоби виразності музичної мови	Принципи оволодіння інструктивно-технічним матеріалом	Аналіз побудови мелодико-ритмічних ліній музичної тканини
Відвідування	4,5 б	4 б	4 б	3,5 б
Робота під час занять	90	80	70,5	70,5
Самостійна робота	56	56	5 б	5 б
Види поточного контролю	25		25	
Підсумковий контроль	Всього – 661,5			
Рейтинговий бал	Екзамен – 40 б.			
Коефіцієнт	11,02			

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНА КАРТА ДИСЦИПЛІНИ «ДОДАТКОВИЙ МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ»

V семестр

VI семестр

III курс. Разом – 90 год. Практичні заняття – 28 год. Самостійна робота – 22 год. Модульний контроль – 4 год.

Семестровий контроль – 36 год. Аудиторні заняття – 28 год.

Модулі	Змістовий модуль 5		Змістовий модуль 6	
Назва модуля	Основні компоненти практичної та технічної підготовки		Педагогічно-виконавське спрямування програмового матеріалу	
К-сть балів за модуль	182		182	
Заняття	7	7	7	7
Теми занять та кількість балів	Формування навичок підбору на слух, акомпанування, транспонування вокальних та інструментальних творів	Виконавський аналіз та специфіка інтерпретації творів різних жанрів	Формування творчого підходу до виконуваних творів	Художньо-звуковий задум композитора та шляхи його реалізації
Відвідування	3,5 б	3,5 б	3,5 б	3,5 б
Робота під час занять	70	70	70	70
Самостійна робота	56	5 б	56	56
Види поточного контролю	25		25	
Підсумковий контроль	ПМК		Екзамен 40 б.	
Рейтинговий бал	Усього – 365,5		Усього – 182 бали	
Коефіцієнт	3,65		3,03	

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

I курс

№	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
1.	Тема 1.1. Уміння розібрати та осмислити твір, працюючи над нотним текстом і його відтворення на фортепіано. Визначення структури та аналізу технічних і артикуляційних труднощів.	8	Нотна література	Прослуховування	5
2.	Тема 1.2. Складники виконавського апарату музиканта-інструменталіста. Оволодіння різними технічними навичками гри на фортепіано, опанування технічною досконалістю музичних програм шляхом роботи над етюдами та гамами. Аналіз апікатури та закономірності апікатурних форм: позиційні послідовності, переноси рук, розташування пальців на білих і чорних клавішах тощо. Координація виконавських рухів музиканта-інструменталіста.	7	Нотна література	Прослуховування	5
3.	Тема 2.1. Ознайомлення з фактурними та образно-емоційними особливостями різних музичних стилів. Ознайомлення з критеріями аналізу і самоаналізу виконуваної музики. Специфіка підбору апікатури. Відповідність апікатури відображенню художньо-інтерпретаційної моделі композитора. Усвідомлений підхід до розв'язання проблеми підбору доцільної апікатури.	9	Нотна література	Прослуховування	5
4.	Тема 2.2. Оволодіння вміннями якісного звуковидобування. Формування навичок володіння кантиленною гнучкістю та природністю інтонації. Основні завдання роботи над мелодією та її інтонаційною виразністю. Знання особливостей звуковидобування у творах різних жанрів, стилів. Динамічна палітра звучання та її зв'язок зі змістом твору. Тембральне забарвлення інструментального звучання.	8	Нотна література	Прослуховування	5
Усього		32			20

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

II курс

№	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
1.	Тема 3.1. Цілісні та поетапні типи роботи над музичними творами. Змішані типи роботи. Вивчення більш глибоких за змістом та більш складних за формою і фактурою творів. Інтонційна виразність. Єдність мелодії та супроводу. Різні типи мелодії. Фразування. Контраст звуковий, артикуляційний, динамічний, тембральний.	8	Нотна література	Прослуховування	5
2.	Тема 3.2. Мелодія мистецтва «співу» на роялі. Відчуття і визначення єдиної ритмічної пульсації. Типові помилки відтворення ритму. Оволодіння вміннями якісного звуковидобування, штриха, динаміки, фразування. Виконання музичних творів, різних за стилем, змістом, характером.	8	Нотна література	Прослуховування	5
3.	Тема 4.1. Індивідуальний підбір інструктивно-технічного матеріалу. Особливості фразування. Пошук ефективних шляхів подолання технічних складнощів. Розвиток різних видів техніки. Здобуття необхідних навичок педалізації, яка залежить від стилю і характеру творів. Формування володіння різними ритмічними формами. Піаністична пластика.	10	Нотна література	Прослуховування	5
4.	Тема 4.2. Складники музичної тканини (мотив, фраза, речення тощо). Гармонічний аналіз мелодико-ритмічних ліній музичної тканини в інтонаційному розвитку. Формування навичок володіння кантиленною гнучкістю та природністю інтонації. Гармонізація мелодії з використанням елементів імпровізації. Ритмічні формули. Кульмінації: динамічні та смислові.	10	Нотна література	Прослуховування	5
Усього		36			20

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

III курс

№	Зміст завдання	К-сть годин	Література	Академічний контроль	Бали
1.	Тема 5.1. Провідна роль слухової сфери. Методи навчання гри по слуху. Письмове зорове та слухове транспонування. Транспонування зі збереженням аплікатури основної тональності. Кадансові обернення в різних мелодійних та ритмічних варіантах. Навички ритмової та мелодійної імпровізації. Створення власної виконавської концепції та шляхи формування виконавського задуму. Єдність смислових та динамічних кульмінацій. Відповідність акомпанементу (інтонації, фактури, артикуляції) змістовому наповненню вокального твору.	2	Нотна література	Прослуховування	5
2.	Тема 5.2. Поліфонія: побудова структури тем, відповіді та протиставлення у поліфонічних творах. Інтермеції та їхні різновиди. Розвиток поліфонічного слуху: вміння почути самостійність і виразність кожного голосу. Розробка репризи поліфонічних творів та їхні різновиди. Інтонування поліфонічних творів. Твори великої форми: структурний аналіз творів. Специфіка інтерпретації творів. Побудова музичної форми. Різноманіття прийомів звуковидобування, драматургія контрастних образів.	1	Нотна література	Прослуховування	5
3.	Тема 6.1. Аналіз стильових особливостей виконання всієї програми. Відчуття динамічної, ритмічної та художньої цілісності творів. Характеристика рис кожного музичного твору. Визначення інтонаційної, динамічної, ритмічної функцій. Закріплення навичок кантиленного звуковидобування. Формування виконавських навичок у п'єсах дитячого репертуару (слухання 1-4 класи). Художньо-виразне виконання творів слухання у відповідності до стилю.	9	Нотна література	Прослуховування	5
4.	Тема 6.2. Інтерпретаційна модель художнього твору. Емоційно-образний зміст музичного твору. Драматургія та архітектоніка музичних творів. Засоби реалізації інтерпретаційної моделі музичного твору. Формування виконавських навичок.	10	Нотна література	Прослуховування	5
Усього		22			20

VII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО Й ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Навчальні досягнення бакалаврів з дисципліни «Додатковий музичний інструмент» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь і навичок.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види контролю.

№ п/п	Вид діяльності	Курс	Кількість рейтингових балів за одиницю	Одиниць	Всього
1.	Відвідування	I	0,5	36	18
		II	0,5	32	16
		III	0,5	28	14
2.	Робота під час занять	I	10	36	360
		II	10	32	320
		III	10	28	280
3.	Модульні контрольні прослуховування	I	25	2	50
		II	25	2	50
		III	25	2	50
4.	Самостійна робота	I	5	4	20
		II	5	4	20
		III	5	4	20
	Всього без підсумкового контролю	I			448
		II			406
		III			364

Порядок переведення рейтингових показників успішності в європейську шкалу ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Критерії оцінювання
90 – 100	«Відмінно»	A	Студент виявив відмінне володіння додатковим музичним інструментом, високий рівень виконавської техніки та інтерпретаційних умінь, бездоганно виконав твори екзаменаційної програми відповідно до програмових вимог з основного музичного інструменту.
82 – 89	«Добре»	B	Студент виявив добрий рівень володіння додатковим музичним інструментом та успішно виконав твори екзаменаційної програми з дотриманням авторського тексту та інтерпретаційного плану з незначними технічними огріхами.
75 – 81	«Добре»	C	В загальному вірне відтворення нотного тексту творів екзаменаційної програми з певними текстуальними помилками. Студент виявив належний рівень інструментально-виконавської техніки.
69 – 74	«Задовільно»	D	Студент виявив достатній рівень володіння додатковим музичним інструментом та знання творів екзаменаційної програми, але допустив кілька суттєвих текстуальних помилок.
60 – 68	«Задовільно»	E	Рівень володіння музичним інструментом та знання творів екзаменаційної програми задовольняє мінімальні вимоги з навчальної дисципліни.
35 – 59	«Незадовільно»	FX	Студент продемонстрував посередній рівень володіння музичним інструментом, допустив значну кількість текстових помилок і технічних огріхів. Студент має можливість повторного складання екзамену.
1 – 34	«Незадовільно»	F	Студент допустив суттєві помилки в тексті твору, виявив низький рівень володіння основним музичним інструментом та неспроможність до подальшого навчання у ВНЗ (потребує обов'язкового повторного вивчення курсу).

**Розподіл балів за темами змістових модулів,
що присвоюються студентіві упродовж вивчення навчального курсу
«Додатковий музичний інструмент»**

I КУРС – I, II СЕМЕСТР				МКР	ІНТЗ
Змістовий модуль 1 (практичні заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 2 (практичні заняття + самостійна робота)			
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 2.1	Тема 2.2		
110	99,5	110	78,5	50	
Усього за I, II семестр без урахування коефіцієнта – 448 бали					

II КУРС – III, IV СЕМЕСТР				МКР	ІНТЗ
Змістовий модуль 3 (практичні заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 4 (практичні заняття + самостійна робота)			
Тема 3.1	Тема 3.2	Тема 4.1	Тема 4.2		
99,5	89	79,5	78,5	50	
Усього за III, IV семестр без урахування коефіцієнта – 396,5 бали					

III КУРС – V, VI СЕМЕСТР				МКР	ІНТЗ
Змістовий модуль 5 (практичні заняття + самостійна робота)		Змістовий модуль 6 (практичні заняття + самостійна робота)			
Тема 5.1	Тема 5.2	Тема 6.1	Тема 6.2		
78,5	78,5	78,5	78,5	50	
Усього за V, VI семестр без урахування коефіцієнта – 364 бали					

VIII. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

I. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності:

1. За джерелом інформації:

- *словесні*: лекція (традиційна, проблемна) семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *практичні*: вправи.

2. За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3. За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4. За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

II. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності (навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості тощо).

IX. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

1. Робоча навчальна програма з дисципліни .
2. Нотна література.
3. Мистецтвознавча література з проблем інструментального виконавства.
4. Методична література з навчання гри на фортепіано.
5. Аудіо- та відеозаписи занять і концертних виступів видатних педагогів та виконавців

Х. ВИМОГИ ДО ЕКЗАМЕНІВ

1. На екзамені по завершенні першого семестру студент повинен продемонструвати:

- інструктивно-технічний матеріал (гами, арпеджіо, акорди до двох знаків);
- 4 легкі музичні твори (народні пісні, п'єси танцювального характеру, п'єси з елементами поліфонії, етюдів, ансамблі тощо).

2. На екзамені по завершенні третього семестру студент повинен продемонструвати:

- поліфонічний твір;
- твір великої форми;
- 2 різнохарактерних твори.

3. На екзамені по завершенні шостого семестру студент повинен продемонструвати:

- поліфонічний твір;
- твір великої форми;
- пісню зі шкільного репертуару під власний супровід;
- гармонізацію мелодії з використанням сформованих навичок при вивченні елементарної теорії музики та основ функціональної гармонії.

XI. Орієнтовний репертуар

ЕТЮДИ

I рік навчання

Беренс Г. Тв. 70. 50 маленьких фортепіанних п'єс без октав: №№1- 30 .

Беркович І. Маленькі етюди: №№ 1- 30.

Гедіке О. Тв. 32. 40 мелодійних етюдів для початківців: №2, 3, 7. Тв.36. 60 легких фортепіанних п'єс для початківців. Зош.1: №№ 13, 14, 22. Тв. 46. 50 легких п'єс для фортепіано. Зош. 1: №№11, 18, 20.

Гнесіна О. Маленькі етюди для починаючих: №№1- 3, 7, 9- 13, 15, 19.

Черні К. Вибрані фортепіанні етюди. Під ред. Г.Гермера. Ч. 1: №№ 1- 6.

Шітте А. Тв. 108. 25 маленьких етюдів: №№ 1- 15. Тв. 160. 25 легких етюдів: №№ 1- 20.

Вибрані етюди зарубіжних композиторів для фортепіано. Вип.1 №№ 2- 29.

Етюди для фортепіано. Вип. 1. Під ред. В. Дельнової (за вибором).

II рік навчання

Беренс Г. Тв.70.50 маленьких фортепіанних п'єс без октав:№№31,33, 43, 44, 47, 48, 50.

Беркович І. Альбом “Юний музикант”. Розд. 4. Етюди: №№ 11- 21. Маленькі етюди: №№ 15- 32.

Гедіке О. Тв. 6. 20 маленьких п'єс для початківців: № 5. Тв. 32. 40 мелодійних етюдів для початківців: №№ 11, 12, 15, 18, 19, 24. Тв. 46. 50 легких п'єс для фортепіано. Зош. 2: № 27. Тв. 47. 30 легких етюдів: №№ 2, 7, 15. Тв. 59. Етюд № 14.

Гнєсіна О. Етюди на стрибки: №№ 1- 4.

Гречанінов О. Тв. 98. Дитячий альбом: Етюд Мі мажор. Тв. 123. Намисто: Етюд Соль мажор.

Зірінг В. Тв. 36. Етюд № 2.

Лекуппе Ф. Тв. 17. Азбука. 25 легких етюдів: №№ 3, 6, 7, 9, 18, 21, 23.

Лемуан А. Тв. 37. Етюди №№ 1, 2, 6, 7, 10, 17, 27.

Лешгорн А. Тв. 65. Вибрані етюди для початківців: №№ 3, 5-7, 9, 27, 29.

Черні К. Вибрані фортепіанні етюди. Під ред. Г. Гермера. Ч. 1: №№ 10, 11, 13-18, 20, 21, 23-29, 40.

Етюди для фортепіано. Вип. 2. Ред. В. Дельнової (за вибором).

III рік навчання

Беркович І. Маленькі етюди: №№ 33- 40.

Гедіке О. Тв. 32. 40 мелодійних етюдів для початківців: №№ 23., 29-32. Тв. 47. 30 легких етюдів: №№ 10, 16, 18, 21, 26. Тв. 58. 25 легких п'єс: №№ 13, 18, 20.

Гнєсіна О. Маленькі етюди для починаючих. Зош. 4: №№ 31, 33.

Григорян Г. Два етюда .

Зірінг В. Тв. 36. Етюди: №№ 1, 2.

Лак Т. Тв. 172. Етюди: №№ 5, 6, 8.

Лемуан А. Тв. 37. Етюди: №№ 4, 5, 9, 11, 12, 15, 16, 20- 23, 35, 39.

Лешгорн А. Тв. 65. Вибрані етюди для починаючих (за вибором).

Майкапар С. Тв. 33. Мініатюри: Біля моря вночі.

Черні К. Тв. 821. Етюди: №№ 5, 7, 24, 26, 33, 35. Вибрані фортепіанні етюди.

Під. Ред. Г. Гермера. Ч. 1: № 17, 18, 21- 23, 25, 26, 28, 30- 32, 34- 36, 38, 41- 43, 45, 46.

П'ЄСИ

I рік навчання

Агафонніков В. Музичні ігри. 27 п'єс для починаючого піаніста (за вибором).

Александров А. 6 маленьких п'єс для фортепіано (за вибором) Антюфєєв Б. Дитячий альбом. (за вибором).

Барток Б. Дітям. Зош. 1 (найбільш легкі п'єси). Мікрокосмос. Зош. 1 (за вибором) .

Бер О. Зозуля.

Беренков В. Дві марійські пісні: Сі мажор, До мажор .

Беркович І. 25 маленьких п'єс (за вибором).

Блок В. Дитячий альбом: Колискова, Волинка грає, Ведмідь у лісі.

Волков В. 30 п'єс для фортепіано (за вибором). 10 п'єс для фортепіано (за вибором).

Гедіке О. Тв. 36. 60 легких фортепіанних п'єс.

Герштейн В. 10 фортепіанних п'єс: №№3, 5, 6, 8.
 Гольденвейзер О.Тв.11.Збірка п'єс для фортепіано: №№ 3, 5, 6.
 Гречанінов О. Тв. 98. Дитячий альбом (за вибором).
 Жилінський А. Фортепіанні п'єси для дітей (за вибором).
 Кабалевський Д. Тв. 27. Вибрані п'єси для дітей (за вибором).

II рік навчання

Аверченко А. Три мініатюри.
 Барток Б. Дітям. Зош. 1: №№ 1- 3, 5- 7. Мікрокосмос. Зош.1, 2 (за вибором).
 Беркович І. Румунська пісня.
 Бетховен Л. Екосези: Мі-бемоль мажор, Соль мажор .
 Благой Д. Альбом п'єс. Зош. 1:Прогулянка, Жарт.
 Бойко Р. Маленька сюїта: Зелені карпати, Стара хата, Думка .
 Виноградов Ю. Танок ляльки.
 Волков В.30 п'єс для фортепіано Вечірня пісня. Чотири п'єси.
 Гайдн І. Менует Соль мажор.
 Гедіке А. Тв. 6. №№ 5, 8, 15, 19. Тв. 58. Прелюдія.
 Гендель Г. Арія ре мінор, Менует мі мінор.
 Глієр Р. Арлекін.
 Гнесіна О. П'єси- малюнки: № 10. Казочка.
 Голубєв Є. Тв. 27. Колискова.
 Гречанінов О. Тв. 98. Дитячий альбом (твори за вибором).
 Тв. 123.Намисто (за вибором).
 Дваріонас Б. Маленька сюїта: Прелюдія
 Дроздов О. В Башкирії, Українська пісня
 Жербін М. Косолапий ведмедик
 Жилінський А. Дятел та зозуля, Танок
 Кабалевський Д. Тв. 27. Вибрані п'єси:Старовинний танок.

III рік навчання

Барвинський В. Дош.
 Барток Б. Вибрані дитячі п'єси (за вибором). Дітям: Зош. 1: №№ 13- 15,
 Зош. 2: №№ 23, 26- 28 . Мікрокосмос. Зош. 2, 3 (за вибором).
 Бетховен Л. П'ять шотландських народних пісень (за вибором).
 Гайдн І. Дві п'єси: Фа мажор, Мі- бемоль мажор.
 Геворкян Ю.Альбом дитячих п'єс для фортепіано (за вибором).
 Гедіке О. Тв. 6. 20 маленьких п'єс для починаючих: №14.
 Гендель Г. Три менуета: Фа мажор, ре мінор.
 Глінка М. Полька, Почуття.
 Глієр Р. Тв. 43. Маленький марш.
 Гнесіна О. П'єси- картини: № 4.Зі стрибалкою, № 9.Засяяло сонечко.
 Гречанінов О. Тв. 118. Східний наспів.
 Дваріонас Б. Маленька сюїта: Вальс соль мінор, Млин, Прелюдія.
 Живцов А. У печері. Анютини оченята. Вальс
 Кабалевський Д. Тв. 27. Токатина . Тв. 39. Клоуни.

Кирвер К. Сонце сідає за море.
Коломієць А. Козачок.

ПОЛІФОНІЧНІ ТВОРИ

I рік навчання

Аглінцева О. Російська пісня.
Бах І.С. Нотний зошит Анни Магдалени Бах: №1-Менует.
Беркович І. 25 легких п'єс для фортепіано: Канон.
Гедіке О. Тв. 36. 60 легких фортепіанних п'єс для початківців.
Гендель Г. Арія ре мінор, Менует мі мінор.
Глінка М. Дві поліфонічні п'єси: Мі бемоль мажор, ре мінор.
Гуммель І. П'єси: Фа мажор, До мажор, ре мінор.
Крігер І. Менует ля мінор.
Лисенко М. Ой, під горою, під перевозом. За річкою-бережком.
Михайлов К. Пісня.
Моцарт Л. Менует, Буре.
Салютринська Т. Протяжна.
Слонов Ю. П'єси для дітей: Поліфонічна п'єса.
Сорокін К. Дитячий куточок: Няньчина пісенька.

II рік навчання

Бах І.С. Нотний зошит Анни Магдалени Бах: Менует Соль мажор, Менует ре мінор, Волинка Ре мажор, Полонец соль мінор № 2.
Бем Г. Менует.
Бланжині Ф. Арієта.
Беркович І. Поліфонічні п'єси.
Гендель Г. Дві сарабанди: Фа мажор, ре мінор. Менует.
Гольденвейзер О. Тв. 16. № 13 Фугета.
Кореллі А. Сарабанда.
Кригер І. Менует.
Лисенко М. Українська пісня.
Павлюченко В. Фугета.
Свиридов Г. Альбом п'єс для дітей: Колискова пісенька.
Слонов Ю. П'єси для дітей: Прелюдія.
Шишаков Ю. Канон.
Щуровський Ю. Канон.

III рік навчання

Антюфєєв Б. Пісенька.
Арман А. Фугета До мажор.
Бах І.Х. Алегрето.
Бах Ф.Е. Менует.
Ботяров Є. Канон.
Гендель Г. Алеманда.
Герштейн Г. Канон ля мінор.

Гольденвейзер О. Тв. 15. Фугета № 13.
 Іванов- Радкевич М. Вісім поліфонічних двоголосних п'єс: №№ 3, 6.
 Карташов М. Щира розмова.
 Кірнбергер І. Менует Мі мажор.
 Кореллі А. Сарабанда мі минор.
 Кребс І. Пасп'є, Менует.
 Кригер І. Сарабанда.
 Кунау І. Сарабанда.

ТВОРИ ВЕЛИКОЇ ФОРМИ

І рік навчання

Бетховен Л. Сонатина Соль мажор.
 Беркович І. Варіації на тему російської народної пісні “Во саду ли в огороде”.
 Гедіке О. Тв. 36. Сонатина До мажор.
 Кабалевський Д. Тв. 51. №1 Варіації на тему народної пісні.
 Литкова І. Варіації на тему білоруської народної пісні “Савка та Гришка зробили дуду”.
 Моцарт В. Алегро Сі-бемоль мажор. Легка сонатина До Мажор.
 Назарова Т. Варіації на тему російської народної пісні ” Пойду ль, выйду ль я ”.
 Салютринська Т. Сонатина.
 Штейбельт Д. Сонатина До мажор.

II рік навчання

Беркович І. Школа гри на фортепіано: Сонатина Соль мажор.
 Бетховен Л. Сонатина Соль мажор, ч. 1, 2.
 Благой Д. Альбом п'єс: Маленькі варіації соль міно́р.
 Гедіке О. Тв. 36. Сонатина До мажор, Тв. 46. Тема з варіаціями.
 Діабеллі А. Сонатина Фа мажор.
 Жилінський А. Сонатина Соль мажор.
 Жупанович Л. Варіації на тему дитячої пісні.
 Кабалевський Д. Тв. 51. Варіації Фа мажор.
 Клементі М. Тв. 36. №1. Сонатина До мажор.
 Лукомський Л. Сонатина Ре мажор.
 Плейсль І. Сонатина Ре мажор.
 Раков М. Сонатина Ре мажор.
 Салютринська Т. Сонатина Соль мажор.

III рік навчання

Андре А. Тв. 34. Сонатина № 5 Фа мажор, ч. 1.
 Беркович І. Сонатина До мажор.
 Бетховен Л. Сонатина Фа мажор.
 Благой Д. Альбом п'єс: Маленькі варіації Ля мажор.
 Глієр Р. Тв. 43. Рондо.
 Гнєсі́на О. Тема та шість маленьких варіацій Соль мажор.

Діабеллі А. Тв. 151. Сонатина № 1: Рондо.
 Кабалевський Д. Тв. 27. Сонатина ля мінор.
 Моцарт В. Сонатина соль мінор.
 Раков М. Сонатина До мажор.
 Рожавська Ю. Сонатина ч. 2.
 Сільванський М. Легкий концерт Соль мажор.
 Сорокін К. Тема з варіаціями ля мінор.
 Фоглер Г. Концерт До мажор.
 Чимароза Д. Сонатина ре мінор.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Алексеев А. Д. Методика обучения игре на фортепиано. – М.: Музыка, 1978. – 287 с.
2. Арчажникова Л. Г. Профессия – учитель музыки. – М.: Музыка, 1994. – 111 с.
3. Баренбойм Л. А. Путь к музыцированию. – 2-е изд. – Л.: Сов. композитор, 1973. – 270 с.
4. Ветлугина Н. А. Музыкальное развитие ребенка. – М.: Просвещение, 1968. – 243 с.
5. Кабалевський Д. Б. Про трьох китів та про інші цікаві речі. – К.: Муз. Україна, 1973. – 190 с.
6. Кабалевський Д. Б. Як розповідати дітям про музику. – К.: Муз. Україна, 1982. – 320 с.
7. Кременштейн Б. Л. Воспитание самостоятельности учащегося в классе специального фортепиано. – М.: Сов. композитор, 2003. – 120 с.
8. Курковский Г. В. Питання фортепіанного виконавства. Збірник статей. – К.: Муз. Україна, 1983. – 139 с.
9. Либерман Е. Я. Работа над фортепианной техникой. – М.: Искусство, 1985. – 144 с.
10. Малиновская А. В. Класс основного музыкального инструмента. Искусство фортепианного интонирования. Учебное пособие для вузов. – М.: Искусство, 2005. – 379 с.
11. Маргулис В. И. Об интерпретации произведений Бетховена. – М.: Музыка, 1991. – 75 с.
12. Метлов Н. А. Музыка детям. – М.: Музыка, 1985. – 144 с.
13. Милич Б. О. Про формування і вдосконалення викладацької майстерності педагогів-піаністів. – К.: Муз. Україна, 1971. – 62 с.
14. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога – М.: Музыка, 1982. – 298 с.
15. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.

Додаткова література

16. Мартинсен К. А. Индивидуальная фортепианная техника (на основе звукотворческой воли) \ Карл Адольф Мартинсен; [пер. с нем. В. Л. Михелис]; ред. Г. М. Когана. – М.: Музыка. 1966. – 217 с.
17. Савшинский С. И. Работа пианиста над музыкальным произведением / Самарий Ильич Савшинский. – Л.: Музыка, 1964. – 187 с.
18. Савшинский С. И. Работа пианиста над техникой / Самарий Ильич Савшинский. – Л.: Музыка, 1964. – 106 с.